

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גנוזים מגאונותם וחדירותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליון 567 - שנה י"א - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת וארא תשפ"ה

קשה מהו הלשון "לפני ה'", ועוד קשה מהו "לאמר" שמשמעו שאמר משה לקב"ה שיאמר ולא נתפרש מה.

ונראה לפרש שאכן זה ק"ו פירכא אלא שלבו של משה כאב מאוד על הצער של ישראל ובפרט על קושי השיעבוד שהוכפל מאז שדיבר עם פרעה אך לא יכל לומר זאת לקב"ה בפירוש דכביכול כובל על מדותיו לכן התחכם משה לומר לקב"ה ק"ו זה שיש לו פירכא ורצה שהקב"ה עצמו ידחה לו הק"ו שישראל לא שמעו לו מקוצר רוח ומעבודה קשה והרי שהקב"ה עצמו יזכיר את עבודתם הקשה ויתמלא עליהם רחמים ויגאל אותם.

ולפי"ז מדוקדק נמי לשון המקרא דקאמר "לפני ה'" ר"ל שדיבר משה עם הקב"ה כדבר איש אל רעהו ששואל את חברו שאלה ומצפה לתשובה ולכן כתיב "לאמר" ר"ל שמשאמר ק"ו זה ורצה שהקב"ה "לאמר" ר"ל ישיב לו שאי"ז ק"ו דבנ"י לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה ועי"ז יתמלא רחמים עליהם ויגאלם.

עבודת הגרשוני

ההבדל בין דברי משה לבנ"י לדברי משה לפרעה

לכן אמור אל בני"י כו' וידבר משה כן אל בני"י ולא שמעו כו' וידבר ה' אל משה בא אל פרעה כו' וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני"י לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני"י ואל פרעה כו' וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה כו' ויאמר משה לפני ה' הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך כו' ואהרן אחיך וגו' (ו ו-יב) עי' רש"י איך שמפרש ועי' רמב"ן שחולק עליו.

ואפשר לפרש בזה ע"פ מאי דאיתא בגמ' מכות (יא.) דכל מקום שנאמר דיבור הוא לשון קשה ושנאמר אמירה היינו לשון רכה. ובוה יש לפרש שתחילה אמר הקב"ה למשה "לכן אמור אל בני"י" והיינו שיאמר להם בלשון רכה ומשה לא עשה כך אלא דיבר עמהם בלשון קשה שנאמר "וידבר משה כן אל בני"י", ומהאי טעמא "ולא שמעו" ר"ל בני"י לא שמעו למשה, וכאשר אמר הקב"ה למשה שילך לפרעה נאמר "וידבר ה' אל משה בא אל פרעה" ר"ל שילך לומר לפרעה שיוציא את בני"י אמר משה לקב"ה הן בני"י לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים" אמר בזה ב' טענות א. אם בני"י לא שמעו כ"ש שפרעה לא ישמע ב. ועוד שאני ערל שפתים, השיבו הקב"ה "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני"י" ופרש"י צוה עליהם להנהיגם בנחת ר"ל שאמר להם שידברו אל בני"י בנחת כדאמר תחילה לשון אמירה ולא כמו שדיבר משה בלשון קשה ועי"ז שיאמר בלשון רכה ישמעו לו בני"י ואילו אל פרעה אמר הקב"ה "דבר אל פרעה" ר"ל בלשון קשה ועי"ז ישמע לו פרעה, ועל הטענה השניה שהוא "ערל שפתים" אמר לו הקב"ה "ראה נתתיך כו' ואהרן אחיך" ר"ל שהוא יהיה נביאך, ומדוקדק הכל היטב.

טעמא דקרא

טעם שכתוב וארא ולא ואדבר

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל שדי (ו ג) פרש"י וארא אל האבות ובבעל הטורים פירש וארא בגימטריא יצחק, ודברי שניהם צריכים ביאור.

ונראה לפרש דשניהם לדבר אחד נתכוונו ובהקדם, בזה"ק הקשה מדוע כתוב בפסוק וארא אל האבות ולא כתוב ואדבר אל האבות ועי"ש מה שתי"ע פ"ה הסוד.

ובדרך הנגלה יש ליישב כך, לקמן כתוב "וגם הקימותי את בריתי איתם" (ו ד) ופרש"י אמר הקב"ה למשה גם כשנראתי לאבות "בא-ל שדי" הצבתי והעמדתי ברית ביני ובניהם לתת להם את ארץ כנען, לאברהם אמר בציווי על מילה "אני א-ל שדי וכו' ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגורך (בראשית יז-ח), וליצחק אמר "כי לזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם" (כו-ג) והכוונה לשבועה שנשבע לאברהם בא-ל שדי, וכן ליעקב אמר "אני א-ל שדי פרה ורבה כו' את הארץ אשר וגו' (לה-יא), כך פרש"י.

מבואר שאצל אברהם ואצל יעקב אמר הקב"ה בפירוש "אני א-ל שדי" משא"כ אצל יצחק ולא אמר כך בפירוש אבל אמר לו "והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם" והיינו שהזכיר לו מה שנשבע לאברהם ולאברהם כן נשבע בא-ל שדי וא"כ חשיב שנראה אף ליצחק בא-ל שדי דמסתמא נגלה אליו כדנגלה לאברהם אך אי"ז כתוב בפירוש.

ולפי"ז יש ליישב קושיית הזוה"ק דאי אפשר לכתוב ואדבר אל כו' יצחק כו' ב א-ל שדי שהרי עם יצחק לא דיבר הקב"ה בא-ל שדי דאין משמעו דיבור דלא דיבר עמו כך בהדיא ברם מסתמא נראה לו כך כדנראה לשאר האבות ולכן נכתב רק בדרך רמז "וארא".

ועדיין היה מקום להקשות שאצל אברהם ויעקב שדיבר עמהם בא-ל שדי תכתוב תורה ואדבר וי"ל שמכיון שהזכירה התורה אף את יצחק שאצלו א"א לכתוב ואדבר כתבה תורה לשון וארא דשייכת אצל כל האבות, ויש לפרש דזו כוונת רש"י ובעה"ט ומשלימים זה את זה, כוונת רש"י היא, "וארא" וקשה למה לא כתיב ואדבר לזה מיישב רש"י "אל האבות" שהכתוב רצה להכליל בלשון אחת את כל האבות ואצל יצחק א"א לכתוב ואדבר לכן כתיב אצל כולם לשון וארא, וזו נמי כוונת הבעה"ט ד"וארא" בגימטריא יצחק כלומר מה שכתוב דוקא "וארא" ולא ואדבר זה בגלל יצחק שאצלו לא שייך לשון ואדבר אלא לשון וארא.

מים יחזקאל

הטעם שאמר משה לקב"ה ק"ו שיש לו פירכא

וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני"י לא ישמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים (ו יב) רבו המפרשים שהקשו שיש לק"ו פירכא שהטעם שלא שמעו אליו בני"י הוא מקוצר רוח ומעבודה קשה וטעם זה לא שייך אצל פרעה, עוד

היכן כתיב חרטומים מלא והיכן כתיב חרטומים חסר

ויעשו כן החרטומים בלטהים וגו' (ח ג) במכת צפרדע כתיב חרטומים מלא ביו"ד וכן גבי מכת כינים כתיב "ויעשו כן החרטומים" (ח יד).

ואילו כשכתוב שלא יכלו החרטומים לעשות כינים כתיב "ויהאמו החרטומים אל פרעה אצבע אלוקים היא" (פס' טו) כתיב חרטומים חסר יו"ד וכן במכת שחין כתוב ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין כי היה השחין בחרטומם ובכל מצרים" (ט יא) כתיב חרטומים חסר יו"ד, וצריך להבין השינוי.

ויש ליישב שבפר' עקב כתיב "לחת" חסר ואיתא במדרש שכתוב חסר לומר שהיו שוות ב' הלוחות עיי"ש, וא"כ אף כאן שכתוב חסר זה בא להראות על דבר שוה.

ומעתה מדוקדק היטב שכשכתוב "ויעשו כן החרטומים" כתיב מלא דהתם אין כל החרטומים שווים בעשיית הכישוף דיש אוב ויש ידעוני ויש חובר חבר משא"כ כשאמרו אצבע אלוקים כתיב חרטומם חסר להוראות שכולם שווים שכולם אמרו דבר אחד.

וכן במכת שחין בתחילת הפסוק כתוב "ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין" כתיב מלא להורות שלא היו כולם שווים דיש שנתבייש יותר ויש שנתבייש פחות ואילו בסיום הפסוק כתוב "כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים" כתיב חסר להורות שהשחין היה אצל כולם בשוה.

טעמא דקרא

מדוע לא כתוב במכת כינים שלא היתה אצל ישראל

כל עפר הארץ היה כינים בכל ארץ מצרים (ח יג) הגר"א בפ"ה באבות כתב שבכל המכות כתוב שלא היו אצל בני ישראל מלבד מכת כינים שלא כתוב שלא היתה אצל ישראל.

ויש לפרש שכל המכות יכלו לבוא אף ע"י כשפים או שדים וכדמצינו שהמצרים עשו נמי דם וצפרדע וא"כ מנין שמשעה עשה כך ע"פ הקב"ה ולא ע"פ שד או כישוף, וי"ל שההוכחה ממה שלא היה בכל מצרים דאצל ישראל לא היתה המכה ולכן התורה כותבת בכל מכה שלא היתה אצל בני ישראל.

משא"כ במכת כינים מבואר שא"ל לעשותה ע"י שד או כישוף וכדכתב רש"י וא"כ במכת כינים מוכח מעצם המכה שהיא יד ה' ואי"צ להגדיש שהיה זה יד ה' ממה שלא היתה אצל ישראל ולכן בזה לא טרחה תורה לכתוב שלא היתה אצל ישראל.

טעמא דקרא

מדוע פעמים כתיב כינים ופעמים כתיב כינם

ויך את עפר הארץ ותהי הכינים באדם ובבהמה כל עפר הארץ היה כינים וגו' ויעשו כן וכו' ולא יכלו החרטומים להוציא ותהי הכינים באדם ובבהמה (ח יג-יד) יש להקשות מדוע כשדיבר הפסוק על הכינים שבארץ כתוב כינים לשון רבים וכשדיבר על הכינים שבאדם כתיב "כינים" לשון יחיד.

ויש ליישב שהנה יש בחז"ל סתירה שבגמ' סנהדרין (סז): והובא ברש"י כתוב שהכינים היו פחות מכעדשה ולכן החרטומים לא יכלו לעשות זאת ובילקוט שמעוני (רמז קפב) כתוב שהכינים היו בגודל ביצת תרנגולת.

ויש לומר שהיו ב' סוגי כינים שעל הארץ שבסתמא אי"ז מקום ריבוי כינים עצם זה שהתמלאה כינים זה נס ולכן על הארץ היו הכינים פחות מכעדשה והיו הרבה ולכן גבי כינים שעל הארץ כתוב "כינים" לשון רבים, משא"כ על האדם שבדר"כ יש כינים

אם יהיו עליו כינים אלו אי"ז נס ופלא ולכן על האדם היתה רק כינה אחת בגודל ביצת תרנגולת והזיקה לכל גופו ולכן אצל האדם כתיב "כינים" לשון יחיד.

וכשתדקדק במקראות תראה שגבי הכינים שעל הארץ כתיב "כינים" וגבי הכינים שעל האדם כתיב "כינים".

פניני קדם (בשם הגאון ר' לייב דיין בירושלים)

הדגש במכת ערוב שלא היה בגושן

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן וגו' (ח יח) יש להקשות הרי כל המכות לא היו אצל ישראל ומדוע דוקא כאן התורה מדגישה שלא היתה מכת ערוב אצל בני ישראל.

ויש לפרש שגבי מכת ערוב איתא בחז"ל שלא נבראו החיות כמו שנבראו הצפרדעים אלא הקב"ה אמר לחיות שבכל היערות לבא למצרים, והרי אף סביב גושן היו חיות וכשקרא להם הקב"ה הוצרכו לבוא דרך ארץ גושן.

ואתי שפיר שכאן הדגישה תורה והפליתי וכו' ר"ל שאפילו שהחיות עברו בגושן לא הזיקו לישראל.

מהר"ל דיסקין

כיצד הלך שליח פרעה למשה במכות ערוב וברד

ויקרא פרעה אל משה ולאהרן (ח כא) בכל המכות כתוב ויקרא פרעה למשה ולאהרן וקשה מדוע כאן כתוב "אל משה ולאהרן".

ויש לפרש שהנה בכל המכות יכל פרעה לשלוח שליח למשה ואהרן אך כאן חשש שאם ישלח שליח ינזק השליח ע"י החיות בדרך ועל כן עשה תשובה כדי שיחשב לשליח כדין שלוחי מצוה אין ניוזקין, ברם הבין פרעה שזה דוקא אם ילך למשה שהוא העיקרי אך אם ילך לאהרן אי"ז "שלוחי מצוה" לכן שלח אותו שילך רק למשה ואח"כ שימשיך עם משה לאהרן.

וזה המדויק בפסוק "ויקרא פרעה אל משה" ר"ל אתה תלך רק "אל משה" ואח"כ תלך עמו "לאהרן".

ויש להקשות שאף במכת ברד היה צריך פרעה לחשוש לשלוח שליח והיה צריך לנהוג כנ"ל והתם לא כתוב כך אלא כבשאר מכות "למשה ואהרן", וי"ל שאחר שראה שבמכת ערוב השליח לא ינזק תו לא חשש ושלח שליח שיקרא למשה ואהרן לכן כתוב שם כבשאר מכות.

מהר"ל דיסקין

מדוע במכת דבר לא מצינו שהירא דבר ה' הכניס

בהמותיו

הנה יד ה' הויה במקנך וגו' (ט ג) במכת דבר לא מצינו שהירא דבר ה' הכניס המקנה לבית ואילו במכת ברד מצינו שהירא הכניס המקנה לבית ולא מת, וקשה מדוע במכת דבר לא מצינו הכי.

וי"ל שהנה לו יצויר שבמכת דבר כולם היו מכניסים המקנה לבית לא היתה מתה שום בהמה ויכלו לומר למשה שכלל לא היתה מכה ושיקר להם שהרי אין לו איך להוכיח שהיתה מכה לכן אף הירא דבר ה' השאיר בהמותיו לראות אם תהיה מכה.

משא"כ במכת ברד אף אם כולם יכניסו את הבהמות לבית יראו אם תהיה מכה דהברד ירד בכל מקרה ורק שלא יהרוג את הבהמות לכן בזה הירא דבר ה' הכניס בהמותיו שלא היה צריך הוכחה מהבהמות שתהיה המכה.

מהר"ל דיסקין